

Svar till Dan Collberg på vår artikel ”Skolan behöver ett nytt paradigm” i *Sans*, nr 1, 2018

Inger Enkvist, Magnus Henrekson och Martin Ingvar

Skolans problem handlar inte om den eviga frågan vad kunskap är. Problemen är både mer akuta och viktigare än så. Skolan är Sveriges viktigaste framtidsfråga. Det handlar om vilken kunskap, vilken metod för att inhämta kunskap och vilken kunskapssyn som skolan ska förmedla. Vår huvudsakliga kritik är att skolans styrdokument och samlade styrsystem inte ger läraren förutsättningar att lyckas med det som Dan Collberg anger i sin idealisering av sakernas tillstånd, så att de ”utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål” för att citera läroplanen.¹ Vi talar inte om utantillinlärning av psalmverser, utan om den grundläggande kunskapsstruktur som är grunden till insikt, förståelse och kritiskt tänkande i varje kunskapsdomän. En viktig punkt, som vi trycker på i vår bok *Kunskapssynen och pedagogiken – varför skolan slutade leverera och hur det kan åtgärdas* (Dialogos, 2017), är språkets, läsandets och skrivandets betydelse för att kunna hantera skolarbetet. Det är så många elever som inte når den grundläggande färdigheten att kunna läsa flytande. Bristen är störst bland pojkar. Vi ser nu i Sverige ett problem som funnits i andra länder, nämligen att skolan inte når pojkarna.

När man talar om skolan är det självklart att sätta elevernas kunskaper och färdigheter i centrum. Allt annat är sidospår, som i bästa fall är av snävt inomakademiskt intresse. Vad man lär sig beror på hur man lär sig, och hur man lär sig beror på vad man kan. Även med Dan Collbergs begrepp ”skolkunskaper” förblir skolans utjämningsuppdrag att se till att de unga som inte får livets nycklar hemma ska få dem i skolan. Att säga att allt man lär sig inte lärs i skolan är trivialt och fritar inte skolan från ansvaret för utjämningsuppdraget.

Det blir nästan komiskt när vi tillskrivs synen att barn kommer som oskrivna blad till skolan (jmf boken *The Blank Slate* av Steven Pinker). Vårt huvudargument är att dagens skolsystem vare sig ser till att elevernas kunskaper utvecklas så bra som möjligt eller lyckas utjämna skillnaderna i hur mycket det finns skrivet på bladet från början mellan flickor och pojkar, mellan fattiga och rika och mellan svensk- och utlandsfödda elever. Det problemet hanteras inte inom ramen för nuvarande paradigm. Skillnaderna ökar! De svagaste eleverna är nu på samma låga nivå i matematik som de svagaste i USA medan de i mitten på 90-talet låg långt före.

Gärna resonemang men först baskunskaper är vår tes. Elever ska få lära sig att känna sig säkra på något därför att de lärt sig det med ansträngning, och vår kunskapssyn är att det är intressant att elever har åsikter, men det är bättre om de har kunskapsbaserade åsikter.

Det är också ett trivialt konstaterande från Dan Collberg att människor uppfattar det som sägs olika. Det är just därför skolan ska erbjuda en kombination av olika typer av behandling av det som ska läras med förklaring, repetition och diskussion, vilket slipar olikheterna till en gemensam verklighetsuppfattning som ligger sanningen nära. Lärarens ledning är central i

¹ Colberg, Dan (2018), ”Postmodernism, kunskap och humanism: replik på en artikel i *Sans* om skolan”, *Sans*, nr 3, juli–september, s. 85–89

detta utmejslande. Den här behandlingen av innehållet sker inte om alla och envar ska forska på sitt eget och själva slå upp svaren på Wikipedia eller andra internetkällor eller hitta dem i sponsrade läromedel. För att läraren ska kunna ta ansvar för den processen behövs förutom regler om undervisningens form också klara instruktioner om undervisningens innehåll.

Den relativa kunskapssynen är ingen förvrängning från vår sida utan en kärna i styrdokumentet inklusive bedömningskriterierna för betyg och nationella prov. Det finns säkert kloka lärare som trots förvirrande styrdokument bedriver bra undervisning, men alltför många saknar de verktyg och insikter som de behöver för att klara uppdraget.

När Dan Collberg skriver att vissa ämnen redan skulle hanteras som kumulativa, så menar vi att det inte alls slår igenom i undervisningen idag. PISA och TIMSS talar sitt tydliga språk. Det är progression som saknas och därför har Sverige få elever på avancerad nivå. Genomsnittet i TIMSS matematik i årskurs 8 i Singapore ligger på samma nivå som för den 95e percentilen i Sverige; 52 procent är på avancerad nivå i Singapore jämfört med blott tre procent i Sverige.

Det kommer inte bli många nya Newton och Galilei med den skola vi har idag. Det var inte deras kritiska tänkande som bar fram deras innovationskraft utan deras kunskaper och observationer. Sakkunskap, vilken inte går att få utan målinriktade arbetsinsatser, är den viktigaste utgångspunkten för verklig kreativitet. Newton, om någon, var väl medveten om detta: ”Om jag är något, vilket jag starkt tvivlar på, så har jag blivit det genom eget hårt arbete” och ”om jag har sett längre så är det för att jag stått på giganter axlar”.

Att tillskriva oss en antydan av antidemokratisk agenda är närmast en komisk krumelur. Dan Collberg ansluter sig här till den mer eller mindre uttalade synen i skolans styrdokument att fostran i demokratiska värderingar står i motsättning till kunskapsförmedling. Det finns ingen grund för en sådan tro. Det jämlika och demokratiska svenska samhället skapades av människor som gått i en annan skola än dagens. Till detta kommer att målet att forma demokratiska medborgare riskerar att komma i konflikt med synen att den kunskap som förmedlas måste vara relevant för den enskilde eleven. Ett fungerande samhälle bygger på att de flesta delar vissa grundläggande värderingar, men om förmedlandet av dessa värderingar bara kan ske med utgångspunkt från elevens egna intressen och erfarenheter kommer många inte att få del av dessa värderingar. Den svenska skolan lyckas heller inte särskilt väl med att fostra eleverna i demokratiska värderingar. Per Kornhall rapporterar om forskning som fann att 20 procent av de svenska gymnasieeleverna var beredda att sälja sin röst för pengar och att andelen som tyckte att diktatur var ett bra styrelseskick ökade från 15 till 30 procent under 00-talet.² Utan att ha någon vetenskaplig studie att hänvisa till dristar vi oss ändå att påstå att dessa andelar var klart lägre när vi själva gick i skolan.

Välutbildade medborgare är garant för just demokrati. Vi menar att svensk skola har förlorat fokus på kunskaper som bas för det demokratiska samtalet. Den skola vi har idag misslyckas med en femtedel av eleverna som aldrig når till gymnasiet, misslyckas med att förmedla abstrakt tänkande, tappar allvarligt i matematik, förmedlar en avog inställning till naturvetenskaperna och lägger in moment av samhällsvetenskaplig diskussion i alla ämnen, även övningsämnen som slöjd och idrott och hälsa. Har man sedan speciella behov är specialpedagogerna redan upptagna med dem som behöver stöd på grund av bristande färdighetsträning.

² Kornhall, Per (2013). *Barnexperimentet – svensk skola i fritt fall*. Stockholm: Leopard förlag.

Den ojämlikhet som institutionaliserats i det svenska skolsystemet kommer att bli ett av våra största samhällsproblem framöver. Skillnaderna i skolresultat ökar både mellan och inom skolor i ett system som har oklart fokus och styrdokument som inte tjänar till ledning. När ett sådant system ska implementeras i 290 kommuner inser man problemets vidd.

Slutligen skriver vi som författare till boken *Kunskapssynen och pedagogiken* inte för föreningen Humanisterna. Vi välkomnar debatten och är beredda att lyssna till alla kloka argument om förbättring av skolan. Sådana argument saknas väsentligen i det försvar för sakernas tillstånd som Collberg ger och som alltså försvarar en skola, där en femtedel av eleverna inte når gymnasiet, där den nedre kvartilen ligger långt efter OECD-genomsnittet, där en försvinnande liten andel presterar på avancerad nivå, där skillnaden i skolprestationer mellan pojkar och flickor är rekordstor, där pojkarna med icke svensk bakgrund lämnas i sticket och där den psykiska ohälsan växer snabbt från redan höga nivåer. Nej Dan Collberg, ska vi klara att vända utvecklingen behövs ett helt nytt paradigm – en skola med struktur som är stolt över att ha ett centralt samhällsuppdrag och ambitionen att gradvis förbättra sitt resultat.